HET EERSTE GASTHUIS IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de eerste jaren van het bestuur van gouverneur Van Aerssen van Sommelsdijck waren raadhuis, gasthuis en kerk in één gebouw ondergebracht: het eerste in de benedenverdieping, de beide andere daarboven. In 1693 beraamde men plannen voor de stichting van een afzonderlijk ziekenhuis en men ging ten slotte over tot den aankoop van een voor dat doel geschikt gebouw.

In de vergadering ¹⁾ van gouverneur ²⁾ en raden staat daarvan het volgende opgeteekend:

„De heeren Vredenburg en Thyssen hebben ter vergadering gerapporteert dat sy ingevolge ende tot voldoeninge van de resolutie commissoriaal van gisteren het huys ende Erfe van wylen de heer Muenicx ³⁾ bij publijcke opveylinge hadden gekogt voor een hospitaal of gasthuys ter somme van 92000 ponden suyker ⁴⁾ te betalen in 18 maanden ende sulcx in 3 termijnen ieder termyn van 6 maanden in geldt, wissel of cognossement van suycker in de schepen, waarop gedelibereert ende haar E.E. over en ter saecke van de genomen moeytens en gedane communicatie wesende bedanckt, is goetgevonden en verstaan het voorsz. huys en Erve uyt de cassa van het gasthuys voor sooverre het strecken zal te betalen en dat de penningen die daeraan de coopsomme soude mogen comen te resteeren, uyt de cassa van den armen sal werden verschooten.”

¹⁾ Politieke Notulen van 4 September 1693.

²⁾ Johan van Scharphuizen (1688—1696), eigenaar van plantage Waterland.

³⁾ Zie „Het Vlaamsch-Zeewsch regeeringsgeslacht Muenicx”, door mr. H. W. van Sandick in *De Nederlandsche Leeuw* XXVI, blz. 129.

In deze eerste berekening en verantwoording van het gasthuis door Daniel Trévache — zie noot 3 op bladz. 122 —, voorkomende in den bundel Politieke Notulen van 14 Mei 1696—9 October 1700, komt op 9 Juli 1694 een debetpost voor: Aen den Boedel Gillis en Pieter Muenicx zooveel haar E, nagelatene woonhuys op 3 September 1693 tot het gebruyck van een Gasthuys is gekocht voor de somma van 92000 lb [suiker]

⁴⁾ Bij resolutie van 11 September 1669 was de waarde van suiker op twee stuivers het pond vastgesteld.

Zeven maanden later lezen wij in de Politieke Notulen: ¹⁾

dat een bul en 8 vaersies voor 't gasthuys gekoght door de heeren directeuren laetst met het schip den keurvorst van Beyerens herwaerts gesonden ad 12400 pond suycker, dat voorloopige betaling uit de cassa der modique lasten in suycker sal geschieden. De Gouverneur, Commandeur, de heeren Thyssen, van Hagen, van Beest en hebben verklaert ieder een beest tot een don gratuit aen het gasthuys te doen ende betalingen daarvan pro rato te besorgen.

In diezelfde vergadering werden regenten over het gasthuis aangesteld; de gouverneur tot regent over de Boven-divisie van Suriname en mede tot regenten de heeren Pieter Duron, Jan Venman²⁾ Harman van Hagen, Jacob Janse Langereys en tot secretaris boekhouder Adriaan de Graeff³⁾. Als buitenmoeders werden benoemd Anna Elisabeth Broen, huisvrouw van Cornelis Glimmer⁴⁾, Hendrica Gyse, huisvrouw van Thomas van Beest ⁵⁾, Agneta Boerse, wed. van wijlen Louis Houtcoper, Anthoinette Douterlan ⁵⁾, huisvrouw van mr. Johannes van Dyck.

Den 5den en 15den Maart 1695 noodigde de gouverneur bij resolutie en missive de inwoners uit in te schrijven voor een de stichting van een hospitaal. Hieraan werd prompt voldaan. Alleen de Joodsche natie maakte aanvankelijk bezwaren, zooals blijkt uit hetgeen in de vergadering van den hove ⁶⁾ daarvan staat aangeeteekend.

„Werd missive gelesen van regenten der Joodsche Sinagoge houdende onder andere dat sij de resolutie en missive van deze regering van

¹⁾ Op 31 Augustus 1696 staat in de rekening en verantwoording geboekt: „Aen koey beesten voor 4 stucx, die van de 9 noch overigh en in Leven zyn” 5510 lb.

²⁾ Jan Venman, beheerder van een suikerplantage in de „opplantse divisie”, welke voorkomt in de lijst van 24 plantages, aanwezig op het tijdstip der overneming van de kolonie op 1 Mei 1668. In diezelfde lijst komt voor de naam van Munnick (Muenicx). Zie het artikel: „De eerste uit Nederland naar Suriname gezonden landmeters (1667)”, door F. E. baron Mulert in het *Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardv. Genootschap*, 2de serie, dl. XXX, 1913, afl. 1 en 2.

³⁾ Adraen de Graeff, secretaris der kolonie, gehuwd met Emilia Regina Broen. Hun zoon Nicolaas Marcus werd 12 Juli 1693, hun dochters Anna Sophia op 4 Juli 1694 en Isabella Regina op 28 April 1697 geboren.

⁴⁾ Cornelis Glimmer, raad fiscaal.

⁵⁾ Anthoinette Douterlan, echtgenoote van Nicolaas Combé, (commys „in dienste van de Societeit”), als lidmaat der Hervormde gemeente te Paramaribo ingeschreven in 1692, hertrouwde 29 Sept. 1692 met mr. Johannes van Dijck.

⁶⁾ Van 6 Mei 1695.

5 en 15 Maart hadden ontvangen, rakende het houden van een collecte voor het nieuwe gasthuys."

Zij meenden, dat deze boven hun krachten zou gaan en maakten hun onmacht bekend, daar de kosten hunner natie ("uytgesonderd de gemeijne en Modique lasten") tot onderhoud van de kerk, schoolmeesters, armen en weesen reeds bijna 64.000 pond suiker bedroeg, welk bedrag niet door vrijwillige giften, maar door quotisatie werd verkregen. Zij beloofden voorts het hospitaal nimmer te zullen lastig vallen. De raad was van meening „dat sy onder hare armen wel particuliere uytdeijlinge vermogen te doen, maar sulx niet en can excuseeren ten reguarde van de gemeijne armen deser landen, waaraan een ygelijk ingeseten is verplicht, dat sij regenten op soo een voet voortvarende haar souden bedriegen ende niet kunnen verantwoorden voor hare natie, terwijl sy hierdoor haar mede verwijderen van de priviligiën door den staat vergunt ende haar onttreken die voordeelen die de duytsche ingesetenē genieten ende dierhalve haar alsnog te ordonneren de voorsz. resolutie van den 5 Maart prompt en naar behooren te voldoen." ¹⁾

De Joodsche natie schreef ten slotte in voor een bedrag van 25.905 pond suiker, welke bedrag de regenten op 28 Juni 1695 ontvingen. ²⁾

Tot boekhouder van het gasthuis werd op 8 Juli 1695 aangesteld Daniel Trévache ³⁾ op een traktement van 20000 pond suiker. Deze legde de eerste rekening en verantwoording over op 31 Augustus 1696 loopende over de jaren 1694 (oprichting), 1695 en 1696 tot 31 Augustus ⁴⁾.

In deze rekening en verantwoordig staat voor een bedrag van 24576 pond suiker verantwoord opgelegd, aan boeten door het Hof van Politie en Crimineele Justitie. Eertijds werd het gasthuis

¹⁾ Register A. R. A. no. 213 (Archief Raad van Politie en Crimineele Justitie).

²⁾ Vergadering van den Hove van 8 Juli 1695, waarin de ontvangst van 25905 pond suiker werd bekend gemaakt en op dien datum in de rekening en verantwoording opgenomen.

³⁾ Daniel Trévache, commissaris van Kleine Zaken, gehuwd met Angenieta Houtcooper (of Houtkooper). Hun zoon Eustache werd 13 Dec. 1693 en hun dochter Angenieta Maria op 3 Juli 1697 geboren.

⁴⁾ Deze sluit met een debet saldo van „drie duysent negen hondert en tachtig ponden zuycker behoudens quade schulden, welke opgemelde huys noch schuldig blyft". Het totale bedrag beliep 123003. ponden suiker.

of hospitaal, en daarna ook het militair hospitaal, bedacht met opgelegde boeten. Men vindt in tal van publicatien, placaten en wettelijke bepalingen vastgelegd, dat bij overtredingen een deel der opgelegde boeten aan het hospitaal verviel. In deze eerste R. en V. komen voor Helena Croonenburgh voor 400 pond suiker, Catharina Clemput voor 710, twee niet genoemde personen voor 1710 en twee andere voor 1334 pond suiker. Aan diverse personen werd 12232 pond suiker als boete opgelegd.

Op 28 Augustus komt een post voor van 20000 pond suiker voor 7 stuks slaven „zoo groot als klein” waaruit blijkt, dat een slaaf in dien tijd op bijna 3000 pond suiker of bijna f 300 werd geschat.

In 1695 doet zich het eigenaardige geval voor, dat directeuren der Societeit als binnenmoeder voor het gasthuis Metje Droget naar Suriname uitzonden, die „sonder kennisse van deze Regeering tot die bedieninge is aangesteld”. De raad overweegt in zijn vergadering van 5 Maart „dat het gasthuys tot laste van deze Colonie is opgeregt ende becostigt wert, bijgevolge de heeren deser tafel ook compleet het regt om soodanige en diergelijke andere ampten te begeben, dog gemerkt de weijnige stoffe daartoe hier te lande zijnde, heeft dese Regeeringe voor deese reijs ten respecte van de welgemelte heeren Directeuren haar Ed. Groot Achtb. resolutie wel willen amplieeren”.

Het raadslid Harman van Hagen deed van de komst van Metje Droget mededeeling en de raad besluit haar een tractement toe te leggen van „300 caroly guldens per jaar boven behoorlijk cost, dranck ende huysvesting”. De raad was dus gezwicht voor deze buiten hen om gedane benoeming en uitzending. En daar er onder de kleine blanke bevolking weinig keuze (stoffe) was, legden men er zich — ook uit respect voor de directeuren — maar bij neer.

Maar Metje Droget weigerde de benoeming, „oordelende het tractement te weinig te zijn”. Hoe het met haar verder afgelopen is, hebben wij niet kunnen achterhalen, ook niet bij het nalezen der notulen van tal van raadsvergaderingen over een aantal jaren. Haar naam wordt niet meer genoemd. Zonder twijfel zal zij haar betrekking wel hebben aanvaard. Vrije kost en inwoning met 300 caroly guldens was voor dien tijd niet slecht voor haar betrekking. En daar zij nu eenmaal was uitgezonden, was het Hof wel verplicht haar te handhaven.